

"ASYA'SIZ ANADOLU, ANADOLU'SUZ ASYA OLMAZI!"

Salih Efiloğlu*

Toplumların kimliklerini oluřturmada da oluřan kimliđi sađlıklı biçimde koruyabilmekte de dūřunce insanlarının, kūltūr insanlarının, yazarların sonsuz katkısı vardır. Bu katkının tūm detaylarını en uç boyutlarına kadar milletlerin sosyo kūltūrel tarihlerinde gōrebiliriz.

İslām toplumlarında, özellikle de Anadolu'da ise dūřunce insanlarından, kūltūr insanlarından daha fazla biçimde, mistik yōnū gūçlū insanların, sūfilerin rolū olduđunu ifade etmek asla abartı olmaz.

Sadece kendi varlıđıyla deđil... Yetiřtirip; bařta Anadolu toprakları olmak ūzere, Osmanlı cođrafyasının hâkim olduđu hemen hemen her toprak parçasına yolladıđı dervişleriyle, talebeleriyle kiřiliđi geliřmiř, birçok açıdan donanımlı ve olgunlařmiř insan yetiřtirmeye ūzen gōsteren Ahmet Yesevī bu konuda en ūzellikli kiřilerden biri olarak dikkat çeker.

Ahmet Yesevī için sōzūn bařında sōylenmesi gereken bir ūzellik de etki alanının sadece yařadıđı çevre ve kūltūr cođrafyasında bulunan insanlarla sınırlı olmamasıdır. O, bařta yařadıđı cođrafya olmak ūzere tūm Mūslūman cođrafyalarda zaman içinde dini, dili, milleti ne olursa olsun būtūn dūnyada etkili olmuř evrensel bir kiřiliktir.

13 yy.'da toplumsal gōrev ūstlenen ve asırlar ūtesinden ađıımıza ıřık tutan, bugūn de insanlıđın yolunu aydınlatmaya devam eden, būyūk dūřunūr ve gōnūl adamı Ahmet Yesevī; 1093 yılında Tūrkistan'ın

* Head of Istanbul Municipal Drama Company

Sayram kasabasında dünyaya geldi. Çok küçük yaşta anne ve babasını kaybetti. Ahmet Yesevî'yi ablası Gevher Şehnaz Hanım büyüttü. Yesi şehrine getirdi. Son derece şefkatli ve kalbi sevgi dolu Gevher Şehnaz Hanım aydın bir Türk kadınıydı. Bu kişiliğinden ötürü kardeşinin eğitimine destek oldu ve dönemin ileri gelen bilginlerinden eğitim almasını sağladı. Ahmet Yesevî hem İslâmî ilimleri öğrenmesinin temel unsuru olmasının yanı sıra aynı zamanda bilim dili olarak kullanılan Arapçayı hem de edebiyat dili olarak geniş bir etki alanı olan Farsçayı çok iyi biliyordu.

Yesevî'nin eğitiminde önemli olan diğer bir konu ise Asya'nın ve doğu düşüncesinin mistik anlayışını çok iyi analiz etmesi ve onu İslâm'ın metafizik unsurlarıyla buluşturmasıdır. Bunu son derece sistemli bir şekilde kavramlaştırmıştır. O, asıl olarak bir felsefeci, düşünce insanı, bilgin ve çağlar ötesinde bile güncelliğini koruyan din yorumcusudur. Bu nedendir ki Asya üzerinde çok etkili olan; Horasan Sûfiliği'ni ve metafiziğini temsil eden Arslan Baba'nın dikkatini çekti. Arslan Baba, Ahmet Yesevî'yi talebeleri arasına alıp, O'nu onurlandırdı. O'na içinde buldukları dönemin ve geçmiş zamanlarda bölgenin sosyal ve kültürel yapısını, İslâm ilimlerini, kadim kültürlerin mistik anlayışını öğretti. Arslan Baba, zaman içinde tarihî kişiliğinden sıyrılıp efsanevî bir kişiliğe büründü.

Devamla Ahmet Yesevî'nin “mutassavvuf” geleneğinin yine çok önemli ve yüksek bir şahsiyeti olan Sûfî Yusuf Hamedânî ile bilim, düşünce ve sûfilik konusunda yolları kesişti... Ve bu kesişmenin sonucu olarak düşünce tarihinin en dikkat çekici ekolü oluştu. Sonrasında Yusuf Hamedânî'nin 3 halifesinden biri olan Ahmet Yesevî; artık Hoca Ahmet Yesevî olarak anılmaya başlandı...

O güzel insan, şu dünyada söylenecek her ne varsa bilim ve sevgi adı altında söylemeyi tercih etmiştir. Onun İslâmiyet yorumu korkuya,

cezaya değil; aşka ve irfana vurgu yapar. "Korkuyla yapılan ibadet, kölenin ibadetine benzer" derken, İslâm'ın çok önemli bir düşüncesi olan "özgürlük" anlayışına atıfta bulunur.

Girişte bahsettiğimiz gibi kendisi dini ilimler başta olmak üzere, yerli ve evrensel çapta millî, kültürel alanda çok iyi bir eğitim almıştır. O'nun felsefî düşüncelerinin temelinde insan sevgisi vardır. Kimseyi ayıplamayan, canlı –cansız her varlığı en üstün vasıflarıyla görmeye çalışan, vefalı, çalışkan, vatansever insan modelini benimsemiştir. O'nun millet bilinci; gösterişsiz, sade Müslümanlık, insana sevgi, kadına saygı, emek, işi kutsal bilme, bilimi ön plâna alma anlayışına dayalı Müslümanlık yorumu, bugün de toplumlar için yol gösterici yaklaşımlar olarak dikkat çekmektedir. O'nun bilim ve inancını yoğurarak insana, topluma ve günümüze çözüm teşkil eden fikirlerinin tüm insanlığı kapsayan özellikleri onu asırlar sonra bile anmamızı sağlamaktadır.

Hoca Ahmet Yesevî, Arapça ve Farsça dilini bilmeyen Türk dervişlerine ve bozkır medeniyeti mensuplarına sistemleştirdiği düşüncesini olduğu gibi ahlâkî, tasavvufî ve dinî konuları da Türkçe'nin en yalın hâlini kullanarak anlatmış ve aktarmıştır. Anlattığı konular aşka dâir, ölüme dâir, nefse, ibadete, marifete, cennet ve cehenneme dâir sûfî geleneğince bezenmiş şiirlerdir. Bu anlamda Yesevî'nin öğrencileri tarafından kayıt düşülen eseri, bilimsel eser olmanın ötesinde manzum bir ahlâk kitabıdır. Ayrıca "Divân-ı Hikmet" adı verilen bu eser onun ve talebelerinin ortak ürünüdür. Bu son derece özgün bir anlayıştır.

Hoca Ahmet Yesevî, sûfilik geleneğinin önemli bir hareketi olan "gezginlik anlayışı" nı bizzat yaşamıştır. Doğduğu büyüdüğü, eğitim aldığı Buhara – Semerkant ve Horasan'ın dışında Nişabur-Bağdat ve Şam bölgelerini dolaşarak, kurduğu sistemin temellerini oturtup, düşünce tarihinin zirvelerine çıkarak çevresine ışık saçan yıldız bir derviş olmuştur.

Hoca Ahmet Yesevî düşünce sistemini kitaplaştırma çabasına hiç girmedir. O kendini sadece, bildiklerini çevresine, karşılaştıklarına anlatmaya çalışan, öğretmeye gayret eden bir “Hoca” olarak görürdü. Bu nedenle “Hoca” olmanın gereği olarak son derece yüksek seviyede İslâmî bilgileri, pozitif bilimleri, çevresinde konuşulan dilleri “sûfilik anlayışı” içinde harmanlayarak aktarmıştır. Ayrıca kadim kültürlerin anlayışını, tarihsel süreçlerini metafizik ve mistisizm anlayışını da talebelerine öğretmiştir. Bunun için O’nun her öğrencisi ilâhî ve beşerî dinleri de en üst seviyede bilir ve onları gezgin bir anlayışla sistemleştirir.

Ahmet Yesevî bu anlayışında iki önemli unsuru göz ardı etmez.

1. İnsanlar gezgindir; dervişler de gezgindir.
2. Hakkı ve doğruyu -dünyanın her neresinde olursa olsun- bütün insanlık âlemine ulaştırmalıdır.

Derviş nereye ve ne zaman yol alacağını bilmez, her zaman hazırdır. Bu durum dervişin hem ruh dünyasını olgunlaştırır hem de medeniyetlerin birbirleriyle buluşmasını ve kaynaşmasını sağlar.

Dervişler, yıllarca süren seyahatlerinde gittikleri yerlere hikmet ve sevgi taşırlar; kendileri de bir şeyler alırlar vardıkları yerlerde... Tıpkı göçmen kuşlar gibi yıllarca kanat çırdıktan sonra gün olur yorulurlar ve nerde nefesleri tükenirse orada kalıverirler.

Ahmet Yesevî biçimci değildi, her türlü kısıtlamanın karşısındaydı. Edep, vefa, sabır, eğitim gibi ahlâk kavramlarının gerçek anlamlarını aramayı ve insanlara bunu öğretmeyi iş edinmişti. Hâsılı O’nun tasavvufu, yalnız mistik ve idealist bir tasavvuf değildir. Sınırlı varlıktan, benlikten, bencillikten tamamıyla sıyrılmak; halka, topluma yayılmak suretiyle tecelli eden ve sosyal hayatta sınırsız sevgi, insanî bir görüş ve mutlak bir birlik hâlinde olmaktır. Moral sahasında ise herkesin bir olgun kişiye uymak suretiyle umumî olarak hayra, iyiye,

güzele doğru gidiş, insanî bir terbiye hâlinde tezahür eden ve böylece de realist ve amelî bir karaktere sahip olan bir tasavvuftur.

O, ilmin özümseme, insana ve insanlığa faydalı olabilme yanı sıra ilgilenmiştir. Bu geniş kültür ve bilgi birikimini İslâm inancı içinde eriterek kendi hassas, ince, sanatçı duyarlılığının oluşturduğu süzgecinden geçirmedeki hüneri ile büyük bir coğrafyayı her yönüyle etkileyebilme başarısını gösterebilmiştir. Bu sebeptendir ki sistemiyle besleyip, savaşlar içerisinde kan ve gözyaşının hâkim olduğu Anadolu'ya gönderdiği dervişleri, insanlığa önder ve âdeta şifa olmuşlardır.

Hoca Ahmet Yesevî akılcıdır. Onun rasyonel anlayışı bilgiye ulaşmada vasıta değildir. Yani fenomenleri akıl süzgecinden geçirmeden kabul etmez, öğrencilerine anlatmaz ve anlattırılmaz. Metafizik konusunda ise his yolunu kullanır ki bu sadece sūfiliktir.

Allah'a ulaşmanın yolu, şark düşüncesinde de olduğu gibi Brahmanizm'in temel unsuru olan 'Nirvana'ya ulaşmak anlayışına benzer biçimde, gönül yoluyla olabileceğini ifade eder.

Hocanın ve dervişlerinin bir başka öne çıkan özelliği; akli doğru zamanda ve tam olarak kullanmayı bir sanat ve beceri olarak görmeleridir ki bu sınırsız düşünce ekseninin ne kadar geniş olduğunu bize anlatmaktadır. Hoca bu anlayışı kendinde -Kur'ân'da sıkça geçen- "Düşünmez misiniz...", "Akletmez misiniz...", "Hissetmez misiniz..." gibi ayetlerle bütünleştirmektedir. Ona göre hikmet (gerçek bilgi) ve düşünce, İslâm'ın süsüdür ve farzdır. Bilgiyi yaygınlaştırmak ve ulaştırmak dervişlerin en baş özelliğidir.

Hoca Ahmet Yesevî sūfidir. Kalbinde, Allah sevgisinden başka hiçbir şeye yer vermemek, olarak tanımlanabilecek "masiva" anlayışına varmanın, gerçek bilgiye ulaşmanın, Allah ile bütünleşmenin iki yolu marifet ve sevgi; yani bilgi ve aşktır.

O, “Marifeti olmayanın, kerameti olmaz” der. Konu buraya gelmişken, kendine has özellikleri olan hem de göçmen kuşlar gibi dolaşan dervişler; düşünen, anlatan bir zihin, hisseden bir gönül, daima tebessüm eden bir sima (yüz) ve bunların üçünün bileşkesi erdemli bir insan profili çizer. Bu anlayışla, İslâm peygamberlerinin sözleri de Kur’ân’da apaçık anlatılmaktadır. Zaten bu anlayıştır ki Hoca Ahmet Yesevî’nin kısa zamanda Asya, Balkanlar ve Anadolu’da kök salmış; düşünen, hisseden ve güler yüz gösteren her doğu tipi “İslâm profili” olmuştur.

Hoca Ahmet Yesevî, düşüncesini sistemleştirerek tebliğ ettiği insanlardan beklentisi gayet açıktır... Sûfliğin gezgin insan profilindeki temel anlayışlardan biri “Eşref-i mahlûkat” (en şerefli varlık); insanın yaratılış özelliği olan ve getirdiği; sevgi, aşk, inanış, yardımlaşma, kahramanlık, adalet, dostluk vb. değerlerle, toplumda hazır bulunduğu din, ahlâk, kültür vb. değerleri kaynaştırarak onları yükselen değerlere dönüştürmesidir. Bu kavram erdemli insanın ta kendisidir. Bu konu da yine Yesevî anlayışının yaygınlaşmasına temel olmuştur. İşte bu anlayışıyla insanlığa bakışını özetleyen mısralarını paylaşmak istiyorum:

“Nerde görsen gönlü kırık, merhem ol
Öyle mazlum yolda kalsa, yoldaşı ol
Mahşer günü dergâhına yakın ol
Ben benlik güden kişilerden kaçtım ben işte.
Garip, fakir, yetimleri Resûl sordu
O gece Mirâc’a çıkıp Hakk cemalini gördü
Geri gelip indiğinde fakirlerin hâlini sordu
Gariplerin izini arayıp indim ben işte.”

Ahmet Yesevî’nin felsefesinin temelini oluşturan bu anlayışın 13. Asırda söylendiği; asırlar sonra kaleme alınan “Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi”nde ifade edilen düşüncelerin temeli olduğu, günümüz

insanın hâlâ bu anlayışa ulaşma çabası içinde olduğu gerçeği göz ardı edilemez. Tıpkı Mevlânâ, Hacı Bektaş ve Yunus Emre'de olduğu gibi...

Dervişlerin tavır ve edaları son derece hoşgörülü, sevgi dolu ve İslâm Peygamberinin üslûbudur. Bu ise bütün insanlara evrensel bir bakışla ulaşmak anlamına gelir. Bunu böyle bilen ve öngören medeniyetler insanlık tarihinde yollarına devam etmişlerdir. Bu anlayıştan ayrılan medeniyetler ise tarih sahnesinden çekilmişlerdir.

Hoca Ahmet Yesevî anne ve babasını kaybettiğinde, onun yetişmesine ve eğitimine destek veren akıllı, aydın, hoşgörülü, kültürlü, asil bir kadın olan ablası Gevher Şehnaz'ın kendisinde önemli bir yeri olduğunu girişte ifade etmişim. Ablasının yanı sıra Amet Yesevî'nin yetişmesinde ve sûfluk geleneğinde geniş bir etki alanı oluşturmasında en büyük rolü olan şahsiyetler Arslan Baba ve Yusuf Hamedânî'dir.

Buraya kadar anlattıklarımızdan bizler neler anladık?...

Asırlar önce yaşayanlar, Anadolu'da, Asya'da, Balkanlar'da yaşayanlar ne anladılar?

Güzel insan Ahmet Yesevî dervişleri, bahsettiğimiz bu coğrafyaya nasıl geldiler, niçin geldiler, neler yaşadılar?

Buraya kadar olan bölümde Hoca Ahmet Yesevî'nin eğitimi, şahsiyeti, sûfluk anlayışı, hocalık ve eğitim anlayışını, metafizik anlayışını, insan ve medeniyetlere haykırışını; dolayısıyla kâmil ve erdemli insan anlayışını anlatmaya çalıştım.

Kıymetli arkadaşım Prof. Dr. Abdurrahman Şen'in her sohbetinde vurguladığı gibi günümüz dünyası "omurgalı insan" arayışındadır... Günümüzde örnek alınacak insan modelinden bahsederken, "erdemli" olma zorunluluğundan, "dürüst" olma ihtiyacından, "güvenilir" olmaya duyulan özlemden bahsediyoruz. Türkçede bu kavramları özetleyen vurgu ise "omurgalı" olma gereğidir. Milli marşımızın yazarı Mehmet Âkif Ersoy "omurgalı insan" tanımının yakın dönem kültür insanları

arasında önemli bir örnektir sayın Şen'e göre ve bu örnekliğin kaynağı da Ahmet Yesevî'dir.

Hoca Ahmet Yesevî'yi çağlar ve medeniyetler üstü kılan bu güzel anlayıştan bir nebze bahsetmeye, aktarmaya çalıştım. Kâmil ve erdemli insan, aklını zamanında ve yerinde, tam ve doğru kullanandır. Yine erdemli ve kâmil insan düşünen, hissedeni, tebessüm eden ve bunu şark tipi insan profiline dönüştürendir. Sonuçta düşünen ve düşündüğünü yaygınlaştıran dervişlerin daima bir yerlere gitmek üzere hazır olmaları müthiş bir anlayıştır. Bu anlayışlarıyla Ahmet Yesevî ve dervişleri Buhara, Semerkant gibi kültür şehirlerinin yanında Asya steplerinde de büyük bir medeniyet oluşturmuşlardır. Ne üzücüdür ki Moğol Hakanı Cengiz Han'ın ordularının, kalbi sevgiden başka hiçbir şeye yer olmayan Asya insanların canına kast etmesi Hoca Ahmet Yesevî'yi çok üzmüştür.

Görüp duydukları ve yaşananlar karşısında üzgün olan Ahmet Yesevî, o kargaşa günlerinde "Her şerde bir hayır vardır." düşüncesiyle evinde dinlenmeye çekilmiştir.

Bir gün evinde başını duvara yaslayıp, düşünceye dalmışken bir süre sonra uyur ve bizim için çok önemli olan o meşhur rüyayı görür...

Asya'da alev alev yanan bir ateş vardır. Hoca Ahmet Yesevî iki eliyle alevleri avuçlar, bir ok haline dönüştürür ve Anadolu'ya fırlatır... Tekrar ateşten ok yapar, ikinci kez fırlatır sonra üçüncü kez... Uyandığında hava aydınlanmaktadır. Rüyanın etkisiyle dışarıyı seyrederek sonra evinin merdivenlerinden bahçeye çıkar... Bir de ne görsün! Bütün dervişler ve yol arkadaşları bahçede toplanmışlar, hocalarını beklemektedirler.

Hoca Ahmet Yesevî, dervişlerine , "Benim gördüklerimi siz de gördünüz mü?" diye sorar.

Dervişler hep bir ağızdan "Gördük Sultanımız!" derler...

"Peki, ne düşündüğümü bilir misiniz?" diyerek tekrar sorar Yesevî...
Dervişler; "Biliriz Sultanımız..." diye cevap verirler...

Yesevî; "Kardeşlerim... Kutsal anlayışımızı ve medeniyet düşüncemizi daima ve her yerde yerine getirecek olmamız aslî görevimizdir. Bu anlayışımızı insanlık âlemine duyurmak için en uygun mekân Anadolu'dur. Anadolu salt bir coğrafya parçası değildir. Anadolu kültürlerin ve medeniyetlerin buluşma noktasındadır. Anadolu'da herkes size kucak açar, orada herkes sizi bağrına basar. Kardeşlerim! Çıkarmayın aklınızdan ne de gönlünüzden şu sözümü; Asya'sız Anadolu, Anadolu'suz Asya olmaz... Bilin ki dünyaya oradan sesiniz daha gür ulaşacaktır. Bilin ki sesinizi herkes duyacaktır."

Dervişler hep bir ağızdan; "Hayyy... Hayy... Hayy.." derler...

Ahmet Yesevî de; "Kardeşlerim! Eşlerinizin ve çocuklarınızın ellerinden tutun, eyerleyin bineklerinizi, koyulun yola... Vakit, gitmek vaktidir." şeklinde cevap verir...

Dervişlerinden; "Hayy... Hay... Hay..." sesleri yükselir.

Ahmet Yesevî; "Gidin Anadolu'ya; bir nefes verin, bir nefes de siz alın..." der...

İşte Ahmet Yesevî'nin Anadolu sevdası ve sūfilik macerası böyle başlar.

Dervişler Anadolu'nun çeşitli yerlerine yerleşirler. Köyler, kasabalar, okullar, yollar, çeşmeler, kervansaraylar, medreseler, camiler vs. yaparlar. Anadolu topraklarında yaşayan insanlarla getirdikleri değerleri ve sūfilîği buluştururlar.

13 yy.'da Anadolu'ya Yesevîlik, Haydarî dervişleriyle gelir ve gelişir. Yesevîlik ise burada Kalenderîlikle birleşerek Haydarîlik adını alır. 16.yy.'da Bektaşîliğin, Haydarîliğin yerini almasıyla; Yesevîliğin temsili Bektaşîliğe geçer...

Bu sebeptendir ki; Hoca Ahmet Yesevî ile Hacı Bektaş Velî arasında

150 yıl olmasına rağmen kaynaklarda Hacı Bektaş, Yesevî'nin talebesi olarak bilinir. Çağları hiçe sayan bu manevî yakınlaştırma, gönüllerde devam edegelen Anadolu buluşmasının en bariz örneğidir.

Bu anlayışlardır ki; Şems'in talebesi Celâlledin, Anadolu topraklarında Celalleddin-i Rûmî oldu. Yine Anadolu topraklarında Mevlânâ Celâlledin-i Rûmî oldu; yetmedi Hazreti Mevlânâ oldu.

“Aynı dili konuşanlar değil,

Aynı duyguları paylaşanlar anlaşabilir”

“Ya olduğun gibi görün ya da görüdüğün gibi ol.” deyişleriyle Anadolu'nun gür sesinin sahibi oldu. İnsanlık âlemine gür sesiyle haykırdı. Bilim, düşünce ve gönül erenleri arasına adını yazdırdı.

Bektaş, Nişabur'dan geldi, mesken tuttu Anadolu'nun bağrında... Gür sesiyle haykırdı dünyaya... “Dili, dini, rengi ne olursa olsun... İyiler iyidir.”

Yine Anadolu'nun bağrından gür sesiyle... “Bir olalım, iri olalım, diri olalım” diyerek aşkı, sevdâyı ve gönülden olmayı haykırdı...

Bir de Yunus...

Bizim Yunus, ayağında demir bir çarık, elinde demir bir asa; dolaştı Anadolu'yu baştan başa...

Kalbinden sevgi, yüzünden tebessüm hiç eksilmedi.

“Dostun evi gönüllerdir, gönüller yapmaya geldik”

Bizim Yunus bu topraklarda -Hoca Ahmet Yesevî geleneğinin ışığında- bütün dünyada görmeyenlerin gözlerine, duymayanların kulaklarına, hissetmeyenlerin kalplerine, düşünmeyenlerin zihinlerine bir ok gibi saplandı.

Bütün zaman ve mekân kavramının sınırlarını aşarak sonsuza dek işaret fişeği oldu.

“Gelin tanış olalım,

İşi kolay kılalım,

Sevelim sevelim

Dünya kimseye kalmaz"

Ahmet Yesevî'nin sistemleştirdiği insanın üç özelliğini...

Yani düşünceyi Mevlânâ ile...

Hissetmeyi Hacı Bektaş Velî'yle...

Tebessüm ve güler yüz göstermeyi de Yunus Emre'yle bütünleştirmesi yaygın bir anlayıştır.

Hoca Ahmet Yesevî yaşadığı sürece kendisinin ve ailesinin geçimini ahşap işçiliği yaparak kazanmıştır. İyi bir kaşık ve kepçe oymacılığı ustasıdır. Bu anlayış onun talebelerinde de dikkati çekmektedir.

Bu bağlamda, bir çok uzmana göre Yesevî ekolünün devamı sayılan Bektaşiliğin temsilcisi Hacı Bektaş Velî'nin öğrencisi Âhi Evrân-ı Velî Hazretleri, insanların geçimlerini alın teriyle; sevgi, dürüstlük, yardımlaşma, üretim ve kardeşlik üzerine kurarak, dünyanın en eski esnaf örgütü olan Âhilik (Esnaf ve Zanaatkârlar Birliği) teşkilatını kurmuştur. Bu teşkilat ziraat, hayvancılık, dokumacılık, dericilik, terzilik, bakırcılık, ahşap işçiliği, sedefcilik vb. zanaat ve ticaret işlerinde eğitim ve uygulama yaparak insanların ve toplumun ihtiyacı olan gereklilikleri yerine getirmişlerdir.

Sözlerimi noktalamadan önce, sûfilikten beslenen esnaflığın, yani Âhilik teşkilatının bir ritüelinden bahsedeceğim...

Tellal 3 kez davula vurur...

Ey ahâli!!! Duyduk duymadık demeyin! Bu meydanda, büyük çarşıda güneş döndüğünde, Âhi Baba'nın huzurunda Şed (iş önlüğü) kuşatma töreni yapılacaktır!

Tellal yine davula 3 kez vurur...

Ey ahâli!!! Esnaf, zanaatkâr, Rum, Ermeni, Yahudi, Hıristiyan, Müslüman herkes davetlidir! Ben söyledim, siz duydunuz! Kalın sağlıcakla!...

Âhi Baba ve Sultan'ın huzurunda “Şed Kuşatma Töreni” düzeni alınır. Dualar okunur, delikanlıya esnaflık, zanaatına devam edebilmesi için dürüstlük, kardeşlik, iş ahlâkı ve yardımlaşmanın, birlikte iş üretmenin gereği anlatılır. Bu kurallara uymayan esnaf ve zanaatkâr mesleklerinden men edilerek, esnaflık pabucu iş yerinin damına atılır. Türkçedeki “Pabucu dama atılmak” deyiimi, bu uygulamadan gelmektedir... Şed kuşatılırken delikanlı sağ elini gökyüzüne, sol elini yere dönük şekilde sema dönmeye başlar. Bu hareket katılımcılar tarafından büyük bir sevinçle karşılanır. Herkes sema dönmeye, semaha kalkmaya ve halay çekmeye başlar. Çarşı bir bayram yerine döner. Sultan ve Âhi Baba, bu manzara karşısında çok mutlu olur. Gördükleri karşısında mutlu olan Sultan...

Adeta Mevlânâ'yı kastederek; “- Siz bu topraklara geldiniz; iyi ki geldiniz... Zihninizi, düşüncenizi kattınız.

Adeta Hacı Bektaş Velî'yi kastederek;” - Siz bu toraklara geldiniz; iyi ki geldiniz... Kalbinizi, sevginizi kattınız.”

Adeta Yunus Emre'yi kastederek; “- Siz bu topraklara geldiniz; tebessümünüzü ve güler yüzünüzü kattınız.”

Adeta Âhi Baba'yı kastederek; “- Şimdi görüyorum ki bu toprakları alın teriyle yoğuruyorsunuz.” der...

...Ve Âhi Baba'yla göz göze gelirler...

- Ben derim ki bu topraklarda artık sevgiden başka hiçbir şeye yer yok, bundan böyle bu topraklara nifak tohumu ekilemeyecektir.”

Anadolu kültüründe, asırlardan süzülerek gelen böylesine binlerce gelenek vardır. Geleneğin bu zengin örneklerinden bazıları toplumda aynen yaşarken, bazıları da ufak tefek değişiklikler göstererek varlığını sürdürmekte, asırlar öncesini günümüze bağlamaktadır.

Milletlerin kendi kimliğinde kendi gelenek ve kültürlerinde bir medeniyet perspektifi, bir dünya görüşü oluşturması zorunludur ama

zordur.

Eğer ki tarihinde, kültüründe erdemli bilim adamları, yöneticiler ve idare edilen halk arasında bir gönül köprüsü oluşturulmuşsa bu konuda Türk Milletinin sonsuza dek Ahmet Yesevî ve dervişlerine minnet borcu vardır.

Hoca Ahmet Yesevî'nin şu mısraları da O'nun hayata bakışını özetler niteliktedir;

"Başım toprak, kendim toprak, cismim toprak
Hakk'a kavuşur muyum diye ruhum müştak
Kavrulup yandım, olamadım asla apak
Şebnem olup yeraltına girdim işte"...

Büyük Türk mütefekkeri ve mutasavvıfı olan Ahmet Yesevî'nin tefekkür anlayışı, eserlerinde görüleceği üzere din, ilim ve tasavvuf süzgecinden geçirilmiş, iman ve sevgi potasında eritilmiş, zaman ve mekânla aşılamayan türden sağlam bir zemin üzerine inşa edilmiştir. Düşünceleri, ilâhî sevgiyle olgunlaşan ideal insanın yolunu aydınlatmaya yöneliktir. Örnek insan olması dolayısıyla huzurlu topluma kavuşmanın yollarına dair mesajları günümüzde insanlığın derlerine deva olmaya yeterli mahiyettedir.

Ve günümüze bakarsak... Hoca ve Sûfî, Sufiler öncüsü Ahmet Yesevî'nin 850. ölüm yıldönümü sebebiyle UNESCO tarafından 2016 – 2017 yılları Hoca Ahmet Yesevî yılı kabul edilmiştir. Böylesine önemli ve uluslararası dikkatle anılan Ahmet Yesevî'yi daha doğru ve iyi anlayabilmemize yardımcı olması umuduyla, güncelliğini koruyan nasihatlerinden bazı hatırlatmalar ile sözümüzü noktalayalım:

Ey dostlar! Sakın ha cahil olanlarla dostluk kurmayınız.

Gönlünde Allah-u Teâlâ'nın aşkını taşıyanlar dünya ile tamamen alâkalarını kesmişlerdir. Bunlar halk içinde Hak ile olurlar. Bir an

Allah-u Teâlâ'yı unutmazlar.

İslâma inanmayanlar dâhil hiç kimsenin kalbini kırma. Kalb kırmak, Allah-u Teâlâ'yı incitmek demektir.

Akıllı ve uyanık bir kimse isen, dünyaya gönül bağlama. Şeytan seni kandırıp dünyaya meylettirirse, seni emri altına almış demektir. Bundan sonra felâketten felâkete sürüklenirsin de hiç haberin olmaz.

Himmet, yardım kuşağını sıkı sıkıya beline sarmayan insan, dünyâya meyl ve muhabbetten kurtulamaz. Allah yolunda gözyaşları dökerek ağlamadıkça, Allah-u Teâlâ'ya âit ince sırlara kavuşamaz ve bu yolda ilerlemesi mümkün değildir.

Gönlü ve kalbi ile dünyâ düşünce ve işlerinden sıyrılıp, yalnız Yaratıcı'ya (Allah-u Teâlâ'ya) yönelmedikçe, hakikat meydanında bulunmak mümkün değildir. Bunlar Hakk'ı idrâk edip, anlayıp bilmekten uzaktırlar.

Ey dostlar! Bir kimse, Allah-u Teâlâ'nın aşkı ile yanıp yakılarak, bu denizde çok usta bir dalgıç olmadıkça, bundan çok daha derin olan vahdâniyet denizine giremez. Ona girmek için çok usta ve dikkatli bir dalgıç olmak gerekir.

Günahlar sebebiyle, paslanan gönüllerin kurtuluşu Allah-u Teâlâ'ya çok tövbe, istigfâr etmek, her zaman Allah-u Teâlâ'yı düşünmek, O'nun râzı olduğu, beğendiği işleri yapmak ve hiçbir zaman O'ndan gâfil olmamakla mümkündür.

Malının çokluğu dillere destan olan Kârûn bile malının hayrını, faydasını göremedi. Nihâyet toprak altında yok olup gitti.

Nefse uymak yolunda bulunan kimse rüsvâ olmuştur. Artık, yatıp kalkarken onun yoldaşı şeytandır.

Gariblere merhamet etmek, Resûlullah'ın sallallahü aleyhi ve sellem sünnetidir. Nerede bir garib görsen, ona olan merhametinden dolayı gözyaşların akmalıdır.

Gönlü kırık, zavallı ve garip birini görürsen, yarasına merhem ol.
Onun yoldaşı ve yardımcısı olmaktan çekinme.

아시아 없는 아나톨리아, 아나톨리아 없는 아시아는 있을 수 없다!

살리흐 에 필오울루*

[국문초록]

아흐메트 에세비는 오로지 자신의 존재뿐 만 아니라, 아나톨리아 땅을 위시하여, 오스만 제국이 지배하고 있던 거의 모든 땅에 그가 보냈던 수도승, 제자들을 비롯하여, 인성을 연마시키고, 많은 면에서 준비가 된 성숙된 인간을 양성하는 데 있어 혼신을 다했으며, 모든 무슬림들이 살았던 지형에 종교, 언어, 민족이 무엇이던지 간에 시간이 흐름에 따라 온 세계에 영향을 미친 세계적인 인물이다.

그의 철학적 사고의 근간에는 인간애가 있다. 호자 아흐메트 야세비는 아랍어와 페르시아어를 모르는 터키 수도승들 그리고 초원 문명의 사람들에게 자신이 체계화시킨 사상 뿐 만 아니라 도덕적, 신비주의적 그리고 종교적 주제들도 터키어의 가장 심플한 형태를 사용하며 설명했고, 전달했다. 그가 설명한 주제는 사랑, 죽음, 명예, 예배, 재능, 천국과 지옥에 관한 수피 전통으로 가득 찬 운문들이다. 이러한 의미에서 야세비의 제자들이 기록한 그의 작품은, 학문적 작품을 넘어 운문으로 된 도덕서라고 할 수 있다. 또한 <지혜의 디완>이라는 이름의 작품은 그와 제자들이 공동작이다. 이는 지극히 고유한 관점이라고 할 수 있다.

아흐메트 야세비는 이 관점에서 두 가지 중요한 요소를 간과하지 않았다. 1. 인간은 방랑자다, 수도승들도 방랑자. 2. 신과 진실을-세상 어디에라도- 모든 인간 세계에 전달해야 한다는 것이다. 그가 교육시켜, 전쟁 속 피와 눈물이 지배적인 아나톨리아로 보냈던 수도승들은 인류에 지도자가 되고 치료약이 되었던 것이다.

아흐메트 야세비는 합리주의자이다. 그의 합리적인 관점은 지식에 도달하는 도구이다. 그러니까 현상들을 이성의 체로 거르기 전에는 받아들이지 않고, 제자들에게 설명하지 않고, 설명하지도 못하게 했다. 형이상학 문제에 대해서는 느낌을 사용하는 데 이것이 바로 신비주의이다.

아흐메트 에세비는 신비주의자다. 마음에 신에 대한 사랑 이외에 다른 그 어떤 것에도 자리를 내주지 않는 것으로 정의할 수 있는 '마시바' 이해에 도달하고, 진정한 지식에 도달하고, 신과 합일되는 두 가지 길은 역량과 사랑 즉, 지식과 사랑이다. 안타깝게도 몽고의 칭기스칸 군대들이 마음에 사랑 이외에 아무 것도 없는 아시아인들을 죽이는 것이

* 이스탄불 시립극단장

호자 아흐메트 예세비의 마음을 아주 아프게 했다.

보고 들은 것들 그리고 일어난 일들 앞에서 슬퍼했던 아흐메트 예세비는, 그 무질서한 시절에 “모든 일에는 나쁜 결과만이 있는 것은 아니다.”라는 생각으로 집에서 칩거했다.

어느 날 집에서 머리를 벽에 기대고 생각에 잠겨 있을 때 잠시 후 잠이 들고, 우리에게 있어 아주 중요한 그 유명한 꿈을 꾸게 된다. 아시아에서 활활 타오르는 불길이었다. 호자 아흐메트 예세비는 두 손으로 불길을 감싸고, 그것을 화살처럼 만들어 아나톨리아로 던진다. 다시 불로 화살을 만들어, 두 번째로 던지고 그 다음에는 세 번째로 던진다... 그가 잠에서 깨어났을 때에는 날이 밝아오고 있었다. 꿈의 영향으로 바깥을 바라보고, 나중에 밖으로 나가는 계단을 통해 정원으로 나간다. 그가 본 것은 무엇일까? 모든 수도승들과 동지들이 정원에 모여 호자를 기다리고 있었다.

호자 아흐메트 예세비는 수도승들에게, “내가 본 것들을 자네들도 보았는가?”라고 묻는다.

수도승들은 한 입으로, “네 보았습니다, 스승님!”하고 대답한다.

“그렇다면 내가 무엇을 생각하는지는 아시오?”라고 예세비는 다시 물었다.

수도승들은, “압니다, 스승님...”하고 대답한다.

아세비는, “형제 여러분...우리의 진정한 의무는 신성한 견해와 문명에 대한 사고를 항상, 어디에서든지 실천해야 한다는 것입니다. 이 견해를 인류 세계에 알리기 위해 가장 적합한 장소는 아나톨리아입니다. 아나톨리아는 단지 지형의 일부가 아닙니다. 아나톨리아는 문화와 문명이 만나는 지점입니다. 아나톨리아에서는 모든 사람들이 여러분을 환영할 것이고, 거기에서 모든 사람들은 여러분을 품어 안을 것입니다. 형제 여러분! 다음과 같은 말은 마음으로, 머리로 명심하시기 바랍니다. 아시아 없는 아나톨리아도, 아나톨리아 없는 아시아도 있을 수 없습니다. 그곳에서 여러분의 목소리가 세상에 더 크게 전해질 것입니다. 여러분의 목소리를 모든 사람이 들을 것이라는 것을 알기 바랍니다.”

아흐메트 예세비는, “아나톨리아로 가시오, 가서 여러분의 에너지를 발산하고, 에너지도 받으시기 바랍니다.”라고 말한다. 아흐메트 예세비의 아나톨리아에 대한 사랑과 신비주의 모험은 이렇게 해서 시작된다.

수도승들은 아나톨리아의 다양한 지역에 정착한다. 마을, 학교, 길, 우물, 대상숙소, 신학교, 사원 등을 만든다. 아나톨리아 땅에 사는 사람들과 자신들이 가지고 온 가치들과 신비주의를 만나게 해 준다. 13세기에 아나톨리아에 예세비주의, 하이다르 수도승들도 와서 정착하며 발전한다. 예세비주의는 이곳에서 칼렌데리와 통합되어 하이다르주의라는 이름을 갖게 된다. 16세기에 벡타시주의는 하이다르주의로 대체되고, 예세비주의는 벡타시주의가 된다. 아흐메트 예세비가 체계화시킨 인간의 세 가지 특징은, 사상 메블라나와 느끼는 것 하즈 벡타시 윌리와, 미소와 웃는 얼굴을 보여주는 것 유누스 엠레와 합치시킨 것은 잘 알려진 사실이다.

터키의 위대한 사상가이자 신비주의자인 아흐메트 예세비의 사상은 그의 작품에서 볼 수 있듯이 종교, 학문 그리고 신비주의의 체를 걸쳐 믿음과 사랑의 도가니에서 녹여, 시간과 공간을 뛰어 넘는 견고한 기초 위에 건설되었다. 그의 사상은 신적인 사랑으로 성숙된 이상적인 인간의 길을 밝히는데 열려 있다. 모범적인 인간이기 때문에 평온한 사회에 도달하는 방법에 관한 그의 메시지들은 오늘 날에도 인류의 고통에 치료약이 되는 데 충분하다.

그리고 오늘 날 호자, 수피, 수피들의 선구자인 아흐메트 예세비의 탄생 850 주년을 기념하기 위해 유네스코는 2016~2017 년을 호자 아흐메트 예세비의 해로 지정했다.

주제어: 아흐메트 예세비, 오스만 제국, 인류, 인간애

[ABSTRACT]

“ASYA'SIZ ANADOLU, ANADOLU'SUZ ASYA OLMAZI!”

Salih Efiloğlu

Ahmet Yesevî tried to cultivate the trained monks and disciples to Anadolu and all the lands that the Ottoman empire governed. On the base of his philosophical thinking, there is the love of human beings. Ahmet Yesevî is a rationalist and also mystic. Ahmet Yesevî insisted, “our duty is to practice the holy point of view and the thinking of civilisation. The appropriate place for this is Anadolu. Anadolu is the best place to inform the world of human society. It is the place that culture and civilization meet each other. It welcomes all of you. There is no Asia without Anadolu. There is no Anadolu without Asia. Go to Anadolu, emit and receive energy” The love and mysterious adventure was begun like this. They made people living in diverse areas meet their values and mystic. Ahmet Yesevî 's messages about the method to reach at the peaceful society are enough to be a medicine to pain of humankind. UNESCO designated 2016~2017 as the Ahmet Yesevî 's year to celebrate his 850th anniversary.

Key words : Ahmet Yesevî, Ottoman empire, humankind, love of human beings

이 논문은 학술대회(한·터문학심포지엄)에서 발표되어 무심사 게재 확정됨

